

Krinolin, korsett, kaftan – om kläder, genus och kulturanalys

En promotionsföreläsning och dess rituella sammanhang

BIRGITTA MEURLING är professor i etnologi vid Institutionen för kulturanthropologi och etnologi, Uppsala universitet och docent i folkloristik vid Åbo Akademi. Hon har bland annat forskat om prästerlig kultur, genusperspektiv i museivärlden och folklore inom upplevelseindustrin. För närvarande arbetar hon genushistoriskt med brev- och dagboksmaterial samt föreningsarkiv.

klockan 07.00 dånar kanonsalut från Slottsbacken, klockan 08.00 ringer domkyrkans stora klocka. Det är fredagen den 1 juni 2018 och promotionsdag vid Uppsala universitet. Sedan jag själv promoverades våren 1997 har jag i egenskap av akademisk lärare deltagit i otaliga promotioner, men den här gången är speciell eftersom jag utsetts till Historisk-filosofiska fakultetens promotor – eller egentligen promotrix, som det heter i femininum. Därtill är jag ombedd att hålla den promotionsföreläsning som en av de nio promotorerna håller och som maximalt får ta femton minuter. Jag har valt att kalla min föreläsning ”Krinolin, korsett, kaftan – om kläder, genus och kulturanalys”.

I denna personligt hållna text skall jag uppehålla mig något vid kranbindningsfesten, själva promotionsceremonin – den akademiska övergångsriten framför andra – samt återge min promotionsföreläsning. Vårpromotionen 2018 blir det konkreta exempel jag utgår ifrån, men ceremonins huvuddrag gäller promotionerna överlag såsom de för närvarande är utformade vid Uppsala universitet. Slutligen gör jag några korta reflektioner utifrån etnologisk och annan ritualforskning. De specialtermer, varav somliga på latin, som dyker upp i texten förklaras i ”Litet promotionslexikon” i omedelbar anslutning till referenslistan. Där nämns också en del annan nyttig information.¹

PROMOTIONEN - BAKGRUND OCH UPPTAKT

Vid Uppsala universitet har promotioner förekommit åtminstone sedan år 1600, möjligen redan ännu tidigare,

*Gunilla Bergsten i samband med doktorspromotionen i Uppsala 1963.
Klänningen hade hon själv ritat mönstret till och låtit sy upp. Foto: Staffan Bergsten.*

vet historikern Torgny Nevéus att berätta (1986:9; 2014:13).² Ursprungligen hölls en promotion per år, men år 2000 infördes en vinterpromotion i slutet av januari i tillägg till vårpromotionen i månadsskiftet maj-juni. Ett skäl till denna nyordning var att i en tid när allt fler nydisputerade vill promoveras hålla ceremonin inom en

rimlig tidsram, det vill säga cirka tre timmar.

Doktorspromotionen är en omfattande ceremoni med många aktörer såväl på som bakom scenen. Detta kräver god planering och repetition i flera etapper. Så skall exempelvis promotorn i god tid bestämma sig för promotionsspråk, vilket är svenska

eller latin. De flesta promotorer från Historisk-filosofiska fakulteten brukar välja att tala latin, även om det numera inte är självklart att vederbörande studerat klassiska språk.

Professorn i latin, Gerd Haverling, lånar dock ett lyssnande öra till de promotorer som valt latin som promotionsspråk. Uttal och knepiga betoningar övas i förväg tillsammans med henne – en minnesuppfreskande övning för den som i likhet med mig är gammal latinare.

Själva generalrepetitionen sker i samband med kransbindningsfesten dagen före promotionen. Universitetets ceremonimästare, akademiintendenten Per Ström, går då i universitetsaulan tillsammans med promotorer och jubeldoktorer (alternativt hedersdoktorer) och andra centrala aktörer igenom ritualen under eftermiddagen. Sedan bjuds någon typ av förtäring (våren 2018 *afternoon tea* på Café Alma i universitetshuset).

Därefter följer en genomgång med promotorer och promovendi. Kvällen avrundas med sherry och tilltugg i universitetsbyggnadens fakultetsrum en trappa upp i universitetshuset, då också den måttbeställda lagerkransen, för dem som tillhör ”kransfakulteterna”, provas.³

Vid kransbindningsfesten finns ingen påbjuden klädkod, även om många har klätt upp sig en smula. Vid promotionen, däremot, är högtidsdräkt anbefalld, vilket innebär frack, lång klänning, uniform, prästdräkt eller folkdräkt. Svart är den ursprungliga högtidsfärgen, men numera ser man många färgglada långklänningar, en del med djärva snitt och urringningar. Även om färgvalet numera är fritt, uppskattas fortfarande svart eller mörk klädsel av ceremonimästaren och kvinnliga promotorer håller sig vanligen till en dovre färgskala (svart, blått eller grått).

PROMOTIONENS

INLEDNING

I god tid före klockan 12.15 har studentkårens representanter, de akademiska lärarna och honoratiores ställt upp sig på led i universitetshusets övre galleri. I en akademisk procession tas i uppställningen hänsyn till vilka som särskilt skall hedras och till vederbörandes plats i det akademiska samhället.

”Processionen kan sägas vara en rangrulla på ben”, som Nevéus (1986:135) så träffande uttrycker det, även om man numera inte är så noga med rangordningen mellan lärarna inom en fakultet som tidigare. Processionens huvuduppställning ser sedan början av 1980-talet ut på följande sätt:

Den första delen omfattar studenternas representanter, företrädda av deras övermarskalk, direkt åtföljda av promotionsövermarskalken, som inleder raden av promotores och promovendi av alla kategorier. Den andra delen omfattar processionens värdar med rektor i spetsen. De föregås av pedellen och kursörerna. Sedan följer honoratiores, dvs. utbildningsministern, landshövdingen m.fl. samt övriga gäster, de akademiska lärarna i fakultetsordning, äldre doktorer och universitetets tjänstemän. Processionen avslutas av ceremonimästaren (Nevéus 1986:135).

När alla intagit sina platser stiger rektor Eva Åkesson upp i den linneanska katedern – vid promotioner parnassen kallad – och håller ett kort tal inför de cirka 1600 personer som församlats. Därefter är det dags för promotionsföreläsningen.⁴

PROMOTIONSFÖRELÄSNINGEN

Iförd min mosters promotionsklänning i svart spets⁵ stiger jag upp på parnassen, lägger lagerkransen bredvid mig och vän-

der mig mot honoratiores och publiken med följande ord:

*

Rector Magnifica,⁶ Fru Ärkebiskop, Herr Landshövding, ärade åhörare!

Det sägs att kläderna gör mannen. Näja, det är en sanning med viss modifikation. Men låt oss se oss omkring! En massa festklädda människor, många i högtidsdräkt. Själv har jag, dagen till ära, ifört mig min mosters promotionsklänning, som är årsbarn med mig. Den håller midjan på plats och ger mig en något stramare hållning än till vardags. Den bidrar alltså till att skapa mitt kroppsspråk idag och ger signaler om vilket sammanhang jag befinner mig i.

Vår klädsel och vårt sätt att bära upp kläderna är avslöjande. Det är ett av många sätt att avläsa samhällen, grupper och kulturer – något som vi etnologer gärna ägnar oss åt. I det förindustriella samhället signalerade t.ex. huvudbonaden en kvinnas civilstånd, krinolinan talade om vilken samhällsgrupp hon tillhörde. Bondens träsko hörde knappast hemma på herremannens fot och överflödsförordningar föreskrev att människor inte skulle klä sig över sitt stånd. Så skulle exempelvis prästerna efter reformationen vara modesta i sin klädsel och borgarhustrur skulle inte förhäva sig genom yttre prålighet. Kort sagt, skomakaren skulle förbliva vid sin läst. Även den regionala hemvisten satte sina avtryck i klädedräkten. Genom sin klädsel kunde människor alltså lätt kategoriseras, den världsliga och gudomliga ordningen upprätthållas i fråga om sociala kategorier, ålder och kön.

Kanske tänker vi att sådana markörer inte är lika tydliga i vår egen samtid. Men där tar vi fel! De flesta av oss ägnar klädvalet åtminstone en flyktig tanke på morgonen. Det finns kläder vi tycker om för att vi tycker att de är snygga, bekväma eller

korrekta. Det finns också kläder vi aldrig skulle drömma om att sätta på oss. Och vad beror det på? Dels handlar det om personligt tycke och smak, om uppfostran och bakgrund – vad kultursociologen Pierre Bourdieu skulle kalla för habitus – dels handlar det om att signalera vem man vill vara, att uttrycka en identitet, grupptillhörighet, musiksmak eller kanske politiska preferenser.

För vissa yrkesgrupper är det dessutom föreskrivet att man måste bära en viss typ av klädesplagg eller rent av uniform. Den vita läkarrocken, prästens svarta kaftan eller parkarbetarens praktiska skyddsoverall talar om vem bäraren är i ett professionellt sammanhang. Vid universitetet bär vi emellanåt iögonfallande huvudbonader såsom doktorshatt och studentmössa, vilket vi kommer att se talrika exempel på här idag. I promotionskatalogen som ni har framför er skriver Carl Frängsmyr om när den vita studentmössan introducerades vid det första skandinavistmötet i Uppsala 1843, en viktig markör för män som tillhörde en viss samhällsgrupp. Även i politiska sammanhang har just huvudbonaden fungerat som identitetsmarkör. Under frihetstiden stred hattar och mössor om den politiska makten i Sverige.

Om vi nu raskt hoppar några hundra år framåt i tiden kan vi konstatera att popgrupper som Beatles på 1960-talet började lansera ett nytt herrmode i form av längre hår, åtsittande byxor och så småningom en mer kulört färgskala. Något drygt decennium senare satte punkarna säkerhetsnålar i kinden, kammade tuppkam och klädde sig gärna i svart. Kläder – och färger – signalerar vissa ställningstaganden. Man kan bryta mot ett officiellt – eller inofficiellt – regelverk genom att bära – eller vägra bära – en viss typ av kläder. På 1970-talet slängde feministerna enligt uppgift bh:n – och eldade upp den – i protest mot en patriarkalisk värld, som stängde in kvinnor i tränga roller såväl fysiskt som mentalt och

socialt. Under samma årtionde började också ett unisexmode lanseras. Både kvinnor och män kunde uppträda i kroppsnära byxdressar och pyjamasliknande plagg i mjuka tyger. Det var nu inte alla som föll för den trenden, men människor som ville vara moderna, jämställda och kanske lite radikala provade på det.

Men låt oss nu för allt i världen inte glömma skorna! För *Skor är huvudsaken* (2013), som en bok utgiven här vid Uppsala universitet heter. Olika slags fotbeklädnader säger nämligen också något om vilka vi är och i vilket sammanhang vi befinner oss. I det gamla Kina lät välbärgade familjer binda de kvinnliga familjemedlemmarnas fötter, som ett tecken på att de inte behövde förflytta sig till fots eller utföra tyngre sysslor. Resultatet av denna behandling blev starkt förkrympta s.k. liljefötter, vilket ansågs mycket attraktivt. Idag betraktar vi detta som tortyr och kvinnomisshandel. Dagens skomode lämnar, däremot, stort utrymme för bekväma och sportiga skor, både för män och kvinnor. Men en dag som denna är fotbeklädnaderna mer tydligt genuskodade, eftersom många av damerna sannolikt bär högklackade skor, vilket är elegant men kanske inte så bekvämt, medan herrarnas välputsade skor förmodligen är lågklackade. Här kan emellertid en historisk tillbakablick vara nyttig: herrskor med högre klack har förekommit, exempelvis under 1600- och 1700-talen i de högre stånden. Och vem minns inte ABBA:s platåskor, som ju även pryddes de manliga fötterna vid framförandet av Waterloo.

Men det är inte bara så att vi klär oss. Ibland *förklar* vi oss också. Att klä ut sig kan man göra på lek, vid maskerad eller på teatertiljan, men också för att 'på riktigt' uppfattas som någon annan. Maskerings-traditionens historia är nästan lika lång som mänsklighetens, vilket bland annat grottmålningar och hållristningar vittnar om. Under senare år har många olika slags

live events – eller *lajv* på ren svenska – blivit populära. Under Medeltidsveckan i Visby gestaltar eller leker många medeltid, andra återupplivar Jane Austens romanvärld och persongalleri på platser som Skoklosters slott eller Medevi brunn. Äter andra upprättar egna helt fiktiva världar som de träder in i. Det skapas härigenom *performancer*, eller framträdanden, där klädseln ofta fungerar som inträdesbiljett och indikator på att deltagaren är seriös. Men inget är nytt under solen! En och annan minns kanske att drottning Marie Antoinette iscensatte lantliv i den uppbyggda byn vid Petit Trianon.

Vi kan med fog hävda att människor skapar kläder, men det är också så att kläder skapar människor. Genom sin utformning, sitt snitt, sin design formar de våra kroppar och vårt kroppsspråk. Ta exempelvis korsetten: under historiens lopp har såväl kvinnor som män burit korsett för att forma kropp och hållning enligt samtidens rådande ideal. Den som bär korsett blir rak i ryggen, hullet omfördelas och silhuetten formas enligt modets påbud. Eller varför inte nämna de supertighta jeans som av och till varit moderna och som ibland varit så trånga att närmast akrobatisk skicklighet krävts vid iklädandet av dem.

"Som man är klädd blir man hädd", brukar det heta och klädsel och kroppsspråk utgör en del av den ordlösa kommunikation som uppstår när människor möts. Vi behöver förvisso kläder för att skydda oss mot kyla, väta och värme, men kläder är aldrig "bara" kläder. De talar om vilka vi är eller vill vara, om vi vill smälta in i mängden eller sticka ut. De säger något om status, makt, ekonomi och konsumtion. De utgör ett sinnrikt symbolsystem, en samhällspegel som vid en kulturanalys kan avslöja hur hierarkier, genusordningar och trossystem är uppbyggda.

Som vi vet tappar Askungen sin sko när hon i hast får lämna slottsbalen. Hennes tid är utmätt och hon riskerar att bli avslö-

Historisk-filosofiska fakultetens promotor, Birgitta Meurling, lagerkröner etnologen Karin Eriksson-Aras vid vårpromotionen den 1 juni 2018 i universitetsaulan i Uppsala. Foto: Thomas Axelsson Meurling.

jad om hon stannar. Men prinsen hittar henne genom att den förlorade skon passar hennes och endast hennes fot. Genom att förklä sig visar Askungen egentligen sitt sanna jag och belöningen blir prinsen och ett lyckligt liv. Av detta kan vi dra slutsatsen att det försiggår ett intrikat spel mellan klädespersedlar och identitet och att det under livets gång finns möjlighet att prova många scenkostymer innan vi hittar den rätta.⁷

*

Här avslutar jag mitt anförande, kliver ned från parnassen, ställer mig framför den och bugar inför rektor, landshövding, ärkebiskop och övriga honoratiorens för att

därefter inta min plats på scenen, där promotorerna sitter på första raden. Nu kan själva promotionsceremonin vidta, fakultet för fakultet.

PROMOTIONS CEREMONIN OCH VAD SOM DÄREFTER FÖLJER

Den första fakulteten som promoverar är den teologiska, följd av den juridiska. Dessa fakulteters promovendi är placerade på scenen liksom jubeldoktorerna från samtliga fakulteter. Övriga doktorer efter avlagda prov sitter på reserverade platser i universitetsaulan. Historisk-filosofiska fakulteten promoverar sina doktorer som nummer fem av de nio fakulteterna.

*Promotorn, iförd mosters klänning, efter fullgjort uppdrag utanför universitetsaulan.
I bakgrunden börjar människor myllra efter tre timmars stillasittande. Foto: Anna Eklund.*

Vid promotionsakten antror promotorn parnassen, redogör för ceremonins ändamål och förklarar sitt uppdrag. Därefter presenterar vederbörande sig själv och kröner sig därefter med hatt eller krans (Nevéus 1986:137). Så gör även jag, höjande kransen sägande: "Ego, Birgitta Meurling, in hac regia academia ethnologiae professor, Facultatis Historico-Philosophicae legitime constituta promotrix, ipsa philosophiae doctrix..."⁸ Därefter sätter jag kransen på mitt huvud, gör en konstpaus och inväntar de två kanonskott som skjuts för varje promotor.

Efter denna inledning kallas promovendi fram en efter en, först jubeldoktorerna, sedan doktorer efter avlagda prov. Jubeldoktorerna möts av promotorn nedanför parnassen och får där sina heders-tecken, medan doctores iuvenes träder fram till promotorn i katedern för att få sin nya grad. Promotorn hälsar dem, ger dem deras tecken, hatt eller krans, leder dem över parnassen och tar sedan farväl av dem. Promovenden stiger alltså fram vid katederns ena sida, leds över den och stiger ned på den andra sidan. Mycket tydligare än så kan knappast en *rite de passage* (van Gennep 1999) gestaltas.⁹ Den symboliska innebörden är att promovenden nu gått från ett stadium till ett annat; genom att passera över parnassen ges vederbörande den formella rätten att meddela akademisk undervisning. De nypromoverade mottar därefter diplommet och har därmed fått två av tre insignier på sin nya värdighet. Doktorsringen, det tredje tecknet, har däremot inte längre någon plats i ritualen. De doktorer efter avlagda prov som så önskar får själva införskaffa den (Nevéus 1986:137). Efter att ha fått hatt/krans och diplom ställer sig promovenden framför parnassen, vänder sig bugande eller nigande mot rektor och hedersgäster

och återvänder därefter till sin plats. När alla promovendi fått sina tecken och därmed blivit promoti, uttalar promotorn en välgångsönskan och avslutar sin insats med "Dixi!" eller "Härmed är mitt uppdrag som promotor fullgjort!" beroende på promotionspråk.

Själv promoverar jag denna junidag tretton doktorer efter avlagda prov och en av två jubeldoktorer. Då den ene jubeldoktorn är förhindrad att närvara, höjer jag diplommet och förkunnar "Absens!", varefter två skott avlossas. Bland doctores iuvenes återfinns arkeologer, historiker, litteraturvetare samt min forna student, etnologen och filosofie doktorn Karin Eriksson-Aras, vars blonda hjässa jag nu får lagerkröna.

Under hela promotionsakten framförs musik av Kungl. Akademiska kapellet under ledning av director musices.¹⁰ Musikerna är placerade på scenens bortre del, bakom den linneanska katedern.

Efter ceremonin sker uttåget. Därefter fotograferas de nypromoverade vid gynnsam väderlek på universitetstrappan, annars i trapphallen. Promotorerna fotograferas även de och bjuds tillsammans med rektor på förfriskningar i kanslersrummet.

Väl hunna så här långt i programmet inbjuder vissa fakulteter och institutioner till mottagningar för de nypromoverade, promotorer och andra centrala aktörer. Karin och jag vandrar från universitetshuset några kvarter bort till Engelska parken, där Institutionen för kulturanthropologi och etnologi anordnat mottagning. Släkt, vänner och kolleger väntar oss med snacks, bubbelvin och gratulationer. Klockan 18.00 följer så promotionsbankett med dans på Uppsala slott. Den dam som vill, orkar och hinner kan ömsa plagg före banketten. Själv byter jag nu med

*Mottagning efter promotionsceremonin: Birgitta och Karin på
Institutionen för kulturanthropologi och etnologi i Engelska parken.
Är det måhända en lagerkrans på tillväxt i fönstret?
Foto: Sten Hagberg.*

hjälp av min forna adept, Anna Eklund, moster Gunillas svarta promotionsklänning, som börjar kännas varm i försommarhettan, mot mamma Barbros 60-talsfodral i silver och turkos. Denna dag är de ärvda långklänningarnas dag.

PROMOTIONEN – AKADEMISK ÖVERGÅNGSRIT AV FORMAT

Att ritualers kraft är stor vet alla etnologer. Om detta talar och skriver vi ofta. När vi själva deltar i rituella sammanhang

förvandlas vi till såväl aktörer som betraktare. Ty säg den etnolog som kan motstå frestelsen att ta ett steg tillbaka och betrakta sig själv i den tilldelade rollen och därigenom kombinera ett inifrån-med ett utifrån-perspektiv. Det var i alla fall vad jag gjorde vid vårpromotionen 2018. En gång sedforskare, alltid sedforskare.¹¹

Låt mig nu dra samman trådarna: Promotionsdagen i Uppsala går knappast någon oförmärkt förbi, åtminstone inte om man bor eller rör sig i de centrala delarna av staden (jfr Bringéus 1991). Kanonsalvor och klockklang redan tidigt på morgonen förkunnar att något särskilt är på gång just den här dagen. Med jämna mellanrum fortsätter sedan skott att avfyra utanför universitets huvudbyggnad under cirka tre timmar med start vid 12.30-tiden. Dessutom vimlar det av festklädda människor vid universitetet och framåt kvällen börjar ett lämmelliknande, högtidsklätt tåg röra sig upp mot slottet. Särskilt vid vårpromotionerna utgör alla dessa festklädda människor ett färgrikt inslag i den ljusa försommarskvällen. Den yttre inramningen – om vi använder en Goffman-inspirerad terminologi – talar således sitt tydliga språk, även för den som inte deltar.

Det finns emellertid inte endast en yttre, utan också en inre inramning, som ännu tydligare involverar aktörer och publik, nämligen universitetsaulan. Den signalerar med sina gyllene utsmyckningar högtid och allvar, pompa och ståt. Själva ceremonielet med in- och uttåg, hattar, kransar, diplom, vandring över parnassen och regelbundna kanonskott utgör nära nog prototypen för en övergångsrit, en estetiskt markerad form om man så vill. Här finns ordning och struktur, bekräftelse av en viss grupps normer

och värderingar, meningsskapande och befästande av identitet. Aktörerna uppträder på ett icke vardagligt sätt och bär speciell klädedräkt. Det är en performance som involverar såväl deltagare som åskådare (Klein 1995, Gunnell & Ronström 2013).

Att aktörerna på scenen är djupt engagerade i sina respektive roller får man anta. Men vad får publiken ut av detta framträdande, denna show? En känsla av högtid, tristess, stolthet, engagemang, träsma i baken, ja, det finns nog varje-handa upplevelser. Kanske är det en fördel att känna till något om ceremonins innebörd och bakgrund för att få ut något av den. Här kan inbjudningsskriften och det tryckta programmet vara till viss hjälp, eftersom där finns informativa texter av olika slag. Men, som sagt, ritualers kraft är stor och för delar av auditoriet förtäts sannolikt stämningen genom miljön, musiken, de festklädda människorna och närvarande dignitärer, högtidsorden på svenska och latin och ett till synes ålderdomligt ceremoniel. Det innebär att kraften av den initiationsrit som förvandlar en nybliven doktor till en fullvärdig akademisk lärare faktiskt kan förnimmas. Och så mitt i allvaret händer det att någon tappar hatten eller kransen – mera sällan skon – och då kan man passa på att dra lite diskret på smilbanden.

Dixi!

NOTER

- 1 För lån av foton tackar jag Thomas Axelsson Meurling, Anna Eklund, Sten Hagberg och Charlotta John. Anna har även tagit författarfotot. För översättning av sammanfattningen till engelska tackar jag Timothy Chamberlain. Tack också Susanne Waldén för ett granskande öga.
- 2 Rekommenderad läsning för den som vill för-

- djupa sina kunskaper om promotioner och promotionsceremonier är Torgny Nevéus bok *En akademisk festsed och dess utveckling* (1986), *Akademiska högtider och traditioner* (2014) av samme författare samt Nils-Arvid Bringéus promotionsföreläsning "Doktorspromotionens form- och symbolspråk" (1991).
- 3 Till de "högre" fakulteterna räknas de teologiska, juridiska, medicinska och farmaceutiska fakulteterna. Dessa bär hatt vid promotionen. Vid de filosofiska fakulteterna, d.v.s. historisk-filosofiska, språkvetenskapliga, samhällsvetenskapliga, utbildningsvetenskapliga och teknisk-naturvetenskapliga, bär promotor och de som promoveras lagerkrans. En filosofie doktorshatt kan dock efter promotionsdagen införskaffas av den som så önskar.
 - 4 Promotioner och promotionsföreläsningar filmas numera. Promotionsföreläsningen från den 1 juni 2018 återfinns på följande länk: <https://media.medfarm.uu.se/play/kanal/412/video/7905>
 - 5 Min moster, litteraturvetaren Gunilla Bergsten (1933–1988), promoverades vid Uppsala universitet våren 1963. Inför promotionen ritade hon själv mönstret till sin promotionsklänning, som hon sedan lät sy upp. Denna klänning har jag ärvt och använt vid ett antal promotioner, bl.a. när jag själv promoverades 1997 och senast vid vårpromotionen 2018.
 - 6 Rektor vid Uppsala universitet, Eva Åkesson, vill i detta sammanhang kallas Rector magnifica, inte Rectrix magnifica.
 - 7 För referenser se bl.a. Bourdieu 1986, Eriksson Lindvall, Rydbeck & Rügheimer (red.) 2013, Frängsmyr 2018.
 - 8 I svensk översättning: "Jag, BM, professor i etnologi vid detta universitet, vederbörligen utsedd till den Historisk-filosofiska fakultetens promotor, själv filosofie doktor..."
 - 9 Den som vill få en tydligare bild av den ceremoni jag beskriver kan ta del av Historisk-filosofiska fakultetens promotionsceremoni via denna länk: <https://media.medfarm.uu.se/play/kanal/412/video/7915>
 - 10 Nuvarande director musices, Stefan Karpe, är dirigent och professor i orkesterdirigering vid Uppsala universitet.
 - 11 Forskning om sed och tradition, rit och ritual, performance och "framing" är riklig inom ämnen som etnologi, folkloristik, antropologi, sociologi och religionshistoria. Här nöjer jag mig med att ge några enstaka referenser såsom Klein 1995, Gunnell & Ronström 2013 och Ronström 2017. Till klassiker på området hör van Gennep (orig.1909), Goffman 2014 (orig. 1959) och Bringéus 1976 för att endast nämna några.

LITET PROMOTIONSLEXIKON

Absens betyder frånvarande. Vissa jubeldoktorer kan inte delta i promotionsakten, men promoveras i sin frånvaro.

Diplomet var från början en skriftlig stadfästelse av de rättigheter som tillkom de promoverade, utdelas till samtliga promovendi och är alltid avfattat på latin.

Akademiska kapellet ledare bär titeln *director musices*, vilket betyder musikdirektör eller kapellmästare.

De latintalande promotorerna avslutar sitt promotorsuppdrag med att säga "Dixi", vilket betyder "Jag har talat".

Doktor efter avlagda prov heter på latin *doctor iuvenis* (pluralis *doctores iuvenes*).

Doktorshatten är svart och veckad. Den teologiska hatten har svart rosett. Övriga fakulteter har även guldspänne som innefattar fakultetens symbol. Vid promotionen utdelas hatten till de s.k. högre fakulteterna, dvs. de teologiska, juridiska, medicinska och farmaceutiska. Hatten symboliserar frihet, men också makt.

Hedersdoktoratet (doktoratet *honoris causa*) utdelar fakulteterna till personer som de vill hedra och knyta till sin forskningsgemenskap.

Jubeldoktor (*doctor jubilariis*) kallas den som för femtio år sedan promoverades vid Uppsala universitet.

Lagerkransen utdelas av promotorerna inom de filosofiska fakulteterna. Lagern var Apollos träd och i den antika världen var lagerkransen en segerkrans. Senare blev den en utmärkelse för skaldar, men även vid de tidiga universiteten en belöning för lära mödor.

Parnassen symboliserar ett lands samlade vitterhet. Ordet kommer av Parnassos, musernas berg i det antika Grekland. Den linneanska katedern får vid promotionerna i universitetsaulan symbolisera parnassen.

Pedell är äldre ord för vaktmästare, särskilt universitetsvaktmästare. Även beteckningen kursor (av lat. *cursor*: snabbblöpare) används för universitetsvaktmästare. I processionen vid Uppsala universitet bär pedellen staven, kursorerna var sin spira.

Promotion är den ceremoni genom vilken ett universitet alt. en högskola, som har fasta forskningsresurser, ger dem som är berättigade därtill de yttre tecknen på doktorsvärdigheten.

Promotor (femininum *promotrix*) är den som promoverar; vederbörande utses av sin fakultet och skall vara professor samt själv doktor.

Promovendus (femininum *promovenda*, pluralis *promovendi*) kallas den som skall promoveras.

Promotus (femininum *promota*, pluralis *promoti*) kallas den som är promoverad.

Promotionsspråket är latin eller svenska, vilket promotor väljer.

Promotionsvägrare kallas traditionellt den som inte vill delta i promotionen. Akten är dock numera frivillig.

Rector magnificus (femininum *Rectrix magnifica*) är den ceremoniella titeln för rektorer vid äldre universitet såsom Uppsala och Lunds universitet.

Ringen är av guld och symboliserar trohet mot vetenskapen. De olika fakulteterna har olika symboler, som pryder den.

Saluten avfyras enligt följande: För promotor och jubeldoktor skjuts dubbelskott. Sedan doctores iuvenes inom en fakultet promoverats saluterar de med tre skott om de är fler än tre, annars med individuellt enkelskott.

KÄLLA

Doktorspromotionen fredagen den 1 juni, 2018 [Inbjudningskort], s. 127 f., Nevéus 2014, www.ne.se (2019–06–28).

REFERENSER

- Bourdieu, Pierre, 1986. *Kultursociologiska texter*. [I urval av Donald Broady & Mikael Palme.] Stockholm: Salamander.
- Bringéus, Nils-Arvid, 1981 (1976). *Årets festseder*. Stockholm: LT:s förlag.
- Bringéus, Nils-Arvid, 1991. "Doktorspromotionens form- och symbolspråk", i *Lundaforskare föreläser*. Vol. 23. Lund: Lund University Press.
- Doktorspromotionen fredagen den 1 juni 2018*. Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. B. Inbjudningar, 187. Uppsala: Uppsala universitet. [Inbjudningsskrift.]
- Eriksson Lindvall, Carin, Rydbeck, Kerstin & Rügheimer, Louise (red.), 2013. *Skor är huvudsaken: Sjutton kvinnliga forskares funderingar om skor. En essäsamling*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Frängsmyr, Carl, 2018. "När skandinavismen kom till Uppsala", i *Doktorspromotionen fredagen den 1 juni 2018*. Acta Universitatis Upsaliensis. Skrifter rörande Uppsala universitet. B. Inbjudningar, 187. Uppsala: Uppsala universitet. [Inbjudningsskrift.]
- van Gennep, Arnold, 1999. *Rites de passage: Övergångsriter*. Oslo: Pax. [Originalutg. 1909.]
- Goffman, Erving, 2014. *Jaget och maskerna: En studie i vardagslivets dramatik*. Lund: Studentlitteratur. [Originalutg. 1959.]
- Gunnell, Terry & Ronström, Owe, 2013. "Folklore och Performance Studies – en introduktion", i Ronström, Owe, Drakos, Georg & Engman, Jonas (red.), *Folkloristikens aktuella utmaningar: Vänbok till Ulf Palménfelt*. Visby: Gotland University Press.
- Klein, Barbro, 1995. "Inledning", i Klein, Barbro (red.), *Gatan är vår: Ritualer på offentliga platser*. Stockholm: Carlsson.
- Nationalencyklopedin*. <https://www.ne.se> (2019-06-28)
- Nevéus, Torgny, 1986. *En akademisk festsed och dess utveckling: Om promotioner vid Uppsala universitet*. Uppsala: Uppsala universitet.

Nevéus, Torgny, 2014 (1994). *Akademiska högtider och traditioner*. https://mp.uu.se/documents/432512/299209192/Akademiska_h%C3%B6gtider_och_traditioner.pdf/95497076-f986-6a13-340e-dd98e8608ca8 (2019-06-28)

Ronström, Owe, 2017. "Ritual och ritualisering", i Gunnarsson Payne, Jenny & Öhlander, Magnus (red.), *Tillämpad kulturteori*. Lund: Studentlitteratur.

ÖVRIGA KÄLLOR

<https://media.medfarm.uu.se/play/kanal/412/video/7905> (2019-06-28)

SUMMARY

Crinoline, Corset, Cassock – on Clothes, Gender and Cultural Analysis. A Conferment Ceremony Lecture in Context

(Krinolin, korsett, kaftan – om kläder, genus och kulturanalys. En promotionsföreläsning och dess rituella sammanhang)

The main focus of this article is the doctoral conferment ceremony lecture, I gave as the promotor

of the Faculty of Arts at Uppsala university the 1st of June 2018. In this article I describe the conferment ceremony and publish my lecture, which is shortly summarized below.

They say that clothes make the man – a saying that requires qualification. However, it is obviously true that our clothing shapes us in many ways, and sends multiple signals. Clothes can e.g. show what group we belong to, our taste in music or our political preferences. The Beatles made long hair fashionable for men, punk made safety pins cheek piercings a fashion statement. Different professional groups dress in official and unofficial uniforms, for practical or ideological reasons.

Our clothes declare who we are or want to be, whether we want to fit in or stick out. They are an ingenious symbolic system, a mirror of society that can reveal the structure of hierarchies, gender orders and religious systems.

Keywords: conferment ceremony, conferment ceremony lecture, clothes, identity, symbolic system.

Birgitta Meurling, Professor of Ethnology, Department of Cultural Anthropology and Ethnology, Uppsala university, Sweden.